

Právo, pokrok a časový rozměr politiky

Abstrakt

Předkládaná práce je mezioborovým příspěvkem ke zkoumání temporality pozdní modernity. V tradici kritické teorie přichází s funkční i normativní kritikou současné společnosti, již rámuje termínem „společnost úzkosti“. Jejím zhmotněním je v návaznosti na Hartmuta Rosu zkušenost „zběsilé strnulosti“, v níž „*nic nezůstává stejné, ale zároveň se nic zásadně nemění*“. Zkoumání začínáme u statistik zvyšující se prevalence psychiatrických pacientů s úzkostmi a depresemi a u kritiky „privatizace stresu“, která duševní poruchy vytrhává z jejich celospolečenského kontextu. Proto se práce následně zaměří na systémové příčiny proměn duševního zdraví obyvatelstva. Jako specifikum současné společnosti vedoucí právě k úzkostem označíme to, že zdroje duševního strádání jsou čím dál více abstraktní. Nacházíme se totiž v postdisciplinární společnosti, která nestojí na dualitě zakázaného a dovoleného, ale na dualitě možné a nemožného, a v níž se subjekty stále více kontrolují v souladu s požadavky systému samy, takže nátlak a svoboda splývají.

Oblastí, z níž však sociální patologie současnosti vychází především, je oblast časových struktur a vztahů ve společnosti. V digitálním světě okamžité komunikace a přenosu dat již přecházíme z hodinového času k času „reálnému“, takže čas nevnímáme jako plynutí, ale jako střídání okamžiků. Časové tlaky vytváří též kapitalismus fungující na principu „dynamické stabilizace“, což znamená, že ze své systémové podstaty vyžaduje neustálý růst. Práce proto představuje individuální a kolektivní způsoby, jak čelit těmto časovým tlakům, včetně tzv. „časových práv“, jako jsou právo na odpočinek nebo „právo se odpojit“ od komunikačních nástrojů po pracovní době. Konstatujeme však, že bude třeba nalézt též způsoby, jak čelit společenskému zrychlení v oblasti spotřeby, kdy čím dál rychlejší spotřebitelnost věcí zbavuje svět prostorové stability a kdy pomíjívá temporalita módy zasahuje do více oblastí našeho života než dříve. Dominantní časovostí společnosti vedené „kulturou okamžitosti“ se stává přítomnost. Společnost tak ztrácí osnovu propojení minulosti, přítomnosti a budoucnosti, a tedy narativitu. Místo „narativně vystavěných příběhů“ převládají „aditivně navršené informace“. Bez narativity čili bez potřebného převyprávění světa do příběhů však svět přestává dávat smysl.

Narativní formou jsou také právní normy, neboť jsou výsledkem minulého rozhodnutí, avšak působí do budoucna, a zároveň platí kontinuálně, takže vyplňují čas mezi

„událostmi“. Práce se nicméně zaměřuje na to, že i temporalita práva se mění, přičemž měřítkem této proměny je nám rozšiřující či zužující se mezera mezi normativitou a fakticitou, tedy mezi „právem a řádem světa“. Tato mezera byla v předmoderních společnostech založených na obyčejovém právu uzavřena. Právo se nesnažilo normovat společnost podle jejího budoucího ideálu, ale sledovalo společenskou fakticitu založenou na tradici. Naopak moderní společnosti s pokrokovým dějinným vědomím a primátem zákonodárství jsou typické existencí mezery mezi právem a řádem světa. V analýze naší současnosti však ukážeme, že s rostoucí funkční diferenciací si jednotlivé společenské subsystémy osvojují vlastní temporalitu a například akcelerovaná ekonomika „předbíhá“ politiku. Ekonomika se začíná regulovat sama, politika ztrácí svou roli společenského synchronizátoru. Právo se pak zvláště v nadnárodním prostoru odpojuje od svého typicky moderního spojení s politikou a mezera mezi právem a řádem světa se nyní – v současnosti nikoli kvůli společenské rigiditě, ale naopak kvůli přílišnému zrychlení – opět uzavírá.

V návaznosti na tyto úvahy práce zdůrazní úlohu politiky a silného veřejného prostoru jako nástrojů pro integraci a synchronizaci společnosti. Politiku totiž představíme jako prostor, kde se střetávají různé systémové jazyky, a proto se v ní musí hovořit „běžnou řečí“, aby se vytvořil „univerzální horizont porozumění“. S oslabováním politiky a veřejného prostoru se oblast „běžné řeči“ zmenšuje a „žitý prostor“ ustupuje „systémům“ a jejich „infrastrukturám“. Identifikujeme tedy několik rizik, kterým veřejný prostor v současné době čelí: privatismus coby ideologii uzavírání se do vlastních světů; technologické zrychlení, v jehož důsledku tolik nevnímáme naše materiální okolí; desynchronizaci časových rytmů ve společnosti, což ztěžuje koordinaci mezi lidmi; a psychologizaci, jež stírá důležitou hranici mezi soukromým a veřejným. Práce se tak vyslovuje pro oživení některých konceptů klasické modernity, například představy společnosti jako samostatné entity, jež není redukována na pouhé subsystémy, a také časovosti budoucnosti, jež by mohla společnost alespoň do určité míry vymanit z „krizového managementu“ neustálých reakcí na „příliš přítomné“ problémy.